

Andżelika Serwatka¹

Unia Europejska wobec wolności słowa w Wietnamie – w kontekście ochrony praw człowieka w latach 2012–2023

Wolność słowa, wolne i niezależne media oraz ochrona praw człowieka są nieodłącznymi fundamentami demokratycznego społeczeństwa, stanowiąc kluczowy element budowania otwartej i pluralistycznej debaty publicznej. Unia Europejska od lat wydaje się liderką w dziedzinie promowania praw człowieka, rządów prawa oraz demokracji. W debacie publicznej często używa się określenia „unijne wartości”, mając na myśli zabezpieczenie podstawowych praw człowieka. W kontekście rosnącego zaangażowania UE w międzynarodowe umowy, szczególnie te gospodarcze, należy odpowiedzieć na pytanie: w jakim stopniu promocja unijnych wartości jest brana pod uwagę, gdy w grę wchodzi aspekty gospodarcze? W tym kontekście szczególnie interesującym przypadkiem jest polityka UE wobec Wietnamu.

Wietnam to państwo rozwijające się, jednakże atrakcyjne pod względem inwestycyjnym. Jednocześnie jest to państwo komunistyczne, utrzymujące bliskie stosunki dyplomatyczne zarówno z Chinami, jak i Stanami Zjednoczonymi. To także państwo o jednym z najwyższych wskaźników łamania wolności słowa, prasy i mediów². Co istotne, w Wietnamie te naruszenia wolności słowa są jednocześnie najpowszechniejszym problemem w kwestii przestrzegania praw człowieka w tym państwie. Jest to bezpośrednio związane z systemem komunistycznym państwa i niejako „wbudowaną” w ten system cenzurą. Komunistyczna Partia Wietnamu

1 Andżelika Serwatka – studentka na kierunku Stosunki Międzynarodowe, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, ul. Składowa 43, 90-127 Łódź, e-mail: andzelika.serwatka@edu.uni.lodz.pl

2 Reporters Without Borders, *List 2023*, <https://rsf.org/en/index> (dostęp: 3.06.2023).

utrzymuje legitymację władzy poprzez uciszanie debaty publicznej. Liczne aresztowania dziennikarzy, aktywistów czy niezależnych blogerów są tam powszechne.

Tym bardziej zatem relacje tego, łamiącego prawa człowieka państwa z UE wydają się interesujące – szczególnie w kontekście działań Unii w zakresie ochrony praw człowieka w tym regionie świata i zachęt ekonomicznych oferowanych przez UE w ramach umów gospodarczych. Celem pracy jest przedstawienie, jak działania UE na rzecz promocji praw człowieka, w tym szczególnie zwiększenia wolności słowa, w Wietnamie są powiązane z komponentem gospodarczym. Rozdział odpowiada na następujące pytania badawcze: czy wolność słowa jest największym wyzwaniem dla Wietnamu w zakresie ochrony praw człowieka? Jakie inicjatywy podjęła UE na rzecz ochrony praw człowieka – w tym szczególnie na rzecz wolności słowa, mediów i internetu – w Wietnamie? W jaki sposób zaangażowanie UE w walkę o prawa człowieka i wolność słowa przełożyło się na rzeczywistą sytuację w Wietnamie na przestrzeni lat? Jakie umowy gospodarcze zawarła UE z Wietnamem i jakie pozagospodarcze skutki one za sobą pociągnęły? Jak wolność słowa i prawa człowieka w Wietnamie są oceniane przez pozarządowe organizacje? W jaki sposób te organizacje oceniają działalność UE w tym zakresie? Czy polityka UE wobec wolności słowa w Wietnamie jest jednolita? Czy EU–Vietnam Free Trade Agreement (EVFTA) wspomaga wolność słowa w Wietnamie?

W badaniu przyjęto przedział czasowy na lata 2012–2023, choć w artykule dla wytlumaczenia szerszego kontekstu unijno-wietnamskich relacji znajdują się także odniesienia do lat wcześniejszych. Wyjaśniając cezurę czasową trzeba zaznaczyć, że rok 2012 przyjęto jako początkowy ze względu na zawarcie w tym czasie między UE a Wietnamem Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation. Umowa ta nie weszła wówczas w życie, a stało się to dopiero w 2016 r. Jednak od 2012 r. rozpoczęto Human Rights Dialogue między UE oraz Wietnamem na szczeblu wiceministrów, który był ściśle związany z inicjatywą powyższej umowy. Rok 2023 jest datą kończąca badanie, którą wybrano ze względu na aktualność obecnych wydarzeń.

Rozdział składa się z czterech podrozdziałów. Pierwszy opisuje ogólną sytuację wolności słowa w samym Wietnamie do 2019 r., czyli do podpisania umowy EVFTA. Drugi podrozdział skupia się na podobnym aspekcie, ale analizuje sytuację pod kątem relacji unijno-wietnamskich.

Trzecia część to analiza umowy EVFTA oraz jej założeń i kontrowersji wokół niej powstałych. Ostatni podrozdział ocenia zmiany w zakresie wolności słowa w Wietnamie po 2019 r. Rozdział ten powstał głównie na podstawie informacji publikowanych przez Europejską Służbę Działań Zewnętrznych oraz raportów organizacji zajmujących się prawami człowieka, takich jak Human Rights Watch, Amnesty International czy Reporterzy bez Granic.

Międzynarodowy kontekst praw człowieka i wolności słowa w Wietnamie przed 2019 r.

W Wietnamie prawa człowieka oraz prawo do wolności słowa są regularnie łamane. Wietnam jest państwem komunistycznym i choć gospodarczo jego system można by przyrównać do „dzikiego kapitalizmu”, to jednak struktura polityczna oraz społeczna wciąż pozostają uzależnione od działań Partii. To przekłada się na naruszanie praw człowieka w Wietnamie, w tym także wolności słowa. Jednym z najpoważniejszych wyzwań w kwestii wolności słowa jest stosowanie przez rząd wietnamski przepisów, które kryminalizują krytykę władzy oraz samą działalność opozycyjną³. Represje wobec dziennikarzy, aktywistów, obrońców praw człowieka oraz co bardziej krytykujących użytkowników internetu stanowią tu normę. Ponadto ograniczony jest także dostęp do informacji. W Wietnamie nie można skorzystać z takich portali informacyjnych jak BBC czy Radio Free Asia⁴.

Według oceny Human Rights Watch w 2014 r. sytuacja praw człowieka w Wietnamie była szczególnie krytyczna⁵. Komunistyczna Partia Wietnamu utrzymywała niepodzielny i niepodważalny monopol na władzę, który posiada od 1975 r. Nawet niedawne roszady na szczycie władzy ze stycznia 2023 r. dotyczące wykrytej afery korupcyjnej w związku z pandemią Covid-19 nie wydają się łamać tego schematu. Władza się zmienia,

3 Human Rights Watch, *Vietnam*, 2023, <https://www.hrw.org/asia/vietnam> (dostęp: 3.06.2023).

4 O. Gibson, *Vietnam blocks BBC website*, „The Guardian”, 12.11.2002, <https://www.theguardian.com/media/2002/nov/12/newmedia.bbc> (dostęp: 3.06.2023); Freedom House, *Vietnam*, 2021, <https://freedomhouse.org/country/vietnam/freedom-net/2021> (dostęp: 3.06.2023).

5 Human Rights Watch, *World Report 2015: Vietnam Events of 2014*, 2015, <https://www.hrw.org/node/268024> (dostęp: 3.06.2023).

ale nie system. Przeobrażenia dotyczą wyłącznie najsilniejszych graczy, a nie zwykłych obywateli⁶.

Z drugiej strony już w 2014 r. zaczęto dostrzegać wzrost krytycznego dyskursu w odniesieniu do władzy na forach społecznościowych. Ze szczególną krytyką spotkała się korupcja urzędników, która skutecznie hamuje rozwój gospodarczy państwa. Wzrost krytycznych opinii na blogach, Facebooku oraz innych forach społecznościowych podważył zdolność rządu do zdominowania opinii publicznej. Dodatkowo to zjawisko zostało sprzężone ze wzrostem napięć chińsko-wietnamskich na Morzu Południowochińskim (związanych z budową platformy wiertniczej na morskim obszarze, do którego także Wietnam zgłaszał pretensje⁷) oraz wzrostem nastrojów antychińskich. W maju 2014 r. w prowincjach Binh Duong i Ha Tinh wybuchły gwałtowne protesty przeciwko Chińczykom, podczas których zginęło czterech obywateli chińskich oraz zniszczono obiekty kilku firm zagranicznych – w tym i chińskich⁸.

W czerwcu Wietnam zaakceptował 182 z 227 zaleceń wydanych przez Radę Praw Człowieka ONZ podczas okresowego przeglądu sytuacji w zakresie praw człowieka w Wietnamie. W listopadzie 2014 r. Zgromadzenie Narodowe ratyfikowało zaś Konwencję ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz Konwencję o Prawach Osób Niepełnosprawnych. Mimo tych działań sytuacja wciąż była krytyczna. Nie uwolniono więźniów politycznych ani osób przetrzymywanych bez postawienia zarzutów oraz odrzucono postulat utworzenia niezależnej, państwowej instytucji zajmującej się prawami człowieka. Co więcej, nasiliły się prześladowania religijne – atakowanymi grupami byli zarówno buddyści, katolicy, jak i wyznawcy kaodaizmu. Zarzutem było uczestnictwo w obrzędach grup, które uprzednio nie zostały sprawdzone przez władze państwowe⁹. Co więcej, rapor-

6 M. Zaręba, *Dr Michał Zaręba: Polityczne zawirowania w Wietnamie [ANALIZA]*, „Obserwator Międzynarodowy”, 25.01.2023, <https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2023/01/25/dr-michal-zareba-polityczne-zawirowania-w-wietnamie-analiza/> (dostęp: 3.06.2023).

7 Amnesty International, *Vietnam 2015*, <https://www.amnesty.de/jahresbericht/2015/vietnam> (dostęp: 3.06.2023).

8 Human Rights Watch, *World Report 2015: Vietnam Events of 2014*, <https://www.hrw.org/node/268024> (dostęp: 3.06.2023).

9 Human Rights Watch, *Persecuting „Evil Way” Religion Abuses against Montagnards in Vietnam*, 26.06.2015, <https://www.hrw.org/report/2015/06/26/persecuting-evil-way-religion/abuses-against-montagnards-vietnam> (dostęp: 3.06.2023); Human Rights Watch, *World Report 2015: Vietnam Events of 2014*, <https://www.hrw.org/node/268024> (dostęp: 3.06.2023).

owano o kontynuacji praktyki przetrzymywania osób uzależnionych od narkotyków w ośrodkach w ramach „terapii pracą”. *De facto* są to ośrodki pracy przymusowej, gdzie trafiają osoby uzależnione od narkotyków, w tym też i dzieci. Co więcej, nie otrzymują one niezbędnej pomocy do walki z nałogiem, ale usuwane są z ulic jako zbędny i niebezpieczny element, a następnie wykorzystywane do wykonywania pracy nieodpłatnie i w złych warunkach¹⁰.

Jednocześnie trzeba także nadmienić, że rok 2014 był kluczowy dla zwiększenia aktywności społeczności międzynarodowej na rzecz poprawy praw człowieka w Wietnamie. Ten nacisk był również determinowany przez czynniki gospodarcze i polityczne. W kontekście „zwrotu ku Azji” w wykonaniu USA, które dążą do powstrzymania Chin, zauważalnie wzrosła ilość i jakość stosunków wojskowych oraz gospodarczych USA z Wietnamem. Jednocześnie Stany Zjednoczone starały się wyrzucić na Wietnamie presję, aby poprawił sytuację w zakresie praw człowieka. W przypadku Japonii, UE oraz Australii, które koncentrują się na stosunkach handlowych, Human Rights Watch stwierdziło, że ci aktorzy nie podejmowali wystarczających wysiłków, aby wesprzeć polepszenie praw człowieka w Wietnamie¹¹.

W 2015 r. dało się dostrzec pewną korzystną zmianę w zakresie ochrony praw człowieka w Wietnamie – zmniejszono bowiem liczbę procesów politycznych oraz wyroków skazujących. Ta poprawa jest wyraźnie skorelowana z toczącymi się wówczas negocjacjami ze Stanami Zjednoczonymi w sprawie Partnerstwa Transpacyficznego oraz pertraktacjami z UE w sprawie umowy o wolnym handlu¹². Progres ten jednak nie był zadowalający dla działaczy na rzecz praw człowieka – tym bardziej że sytuacja blogerów krytycznie nastawionych do rządu nie uległa zmianie.

10 'No human rights at all': Vietnamese drug addicts undergo 'work therapy' while authorities collect profits, „South China Morning Post”, 11.12.2017, <https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/2123772/no-human-rights-all-vietnamese-drug-addicts-undergo-work> (dostęp: 3.06.2023).

11 Human Rights Watch, *World Report 2015: Vietnam Events of 2014...*

12 Human Rights Watch, *Vietnam: Widespread 'National Security' Arrests – Despite Trade Pact Pledges, Draconian New Laws Proposed*, 19.11.2015, <https://www.hrw.org/news/2015/11/19/vietnam-widespread-national-security-arrests> (dostęp: 3.06.2023); Human Rights Watch, *Vietnam: No More „Empty Promises” at EU Rights Dialogue*, 13.12.2015, <https://www.hrw.org/news/2015/12/13/vietnam-no-more-empty-promises-eu-rights-dialogue> (dostęp: 3.06.2023).

Co istotne, rok 2015 to także moment, gdy organizacje międzynarodowe zaczęły naciskać na UE, by ta zaostrzyła dialog z Wietnamem w zakresie praw człowieka¹³. W swoim raporcie wydanym w 2015 r. Amnesty International alarmowała społeczność międzynarodową, zwracając uwagę na działania rządu Wietnamu. Z drugiej strony, w 2014 r. Wietnam został wybrany do Rady Praw Człowieka ONZ, gdzie miał zajmować miejsce do 2016 r.¹⁴ To jednak tylko zaostrzyło krytykę organizacji pozarządowych wobec tego państwa. Zwracano uwagę na to, że Wietnam mimo tego, że był członkiem Rady Praw Człowieka ONZ, sam nie spełnia podstawowych standardów w tym zakresie¹⁵.

Z innych pozarządowych organizacji międzynarodowych na szczególną uwagę zasługuje działalność Human Rights Watch. Bezpośrednio przed przeprowadzeniem w dniu 15 grudnia 2015 r. w Hanoi piątej rundy do-
rocznego dialogu na temat praw człowieka¹⁶, w przesłaniu do UE Human Rights Watch wezwwała ją do wywarcia nacisku na Wietnam w celu natychmiastowego uwolnienia wszystkich więźniów politycznych i położenia kresu ograniczeniom prawa do wolności słowa, zrzeszania się i wyznania. Przy czym filar poprawy wolności słowa w narracji Human Rights Watch okazał się szczególnie istotny¹⁷. Brad Adams, dyrektor ds. Azji w Human Rights Watch, mówiąc o wietnamsko-unijnym dialogu gospodarczym, stwierdził, że „UE powinna wykorzystać tę okazję, aby głośno i wyraźnie powiedzieć Wietnamowi, że przyjaznym stosunkom handlowym będą towarzyszyć rosnące żądania dotyczące praw człowieka”. Dodał także: „UE powinna nalegać, aby Wietnam zgodził się na jasne i weryfikowalne

13 Human Rights Watch, *Vietnam: No More „Empty Promises”*...

14 C. Wiesen, *Q&A on Viet Nam's implementation of Human Rights*, UNDP, 2021, <https://www.undp.org/vietnam/news/qa-viet-nams-implementation-human-rights> (dostęp: 3.06.2023).

15 Human Rights Watch, *Vietnam: Honor Commitments to Human Rights Council Hanoi Blocks Peaceful Critics from Being Heard in Geneva for UPR*, 31.01.2014, <https://www.hrw.org/news/2014/01/31/vietnam-honor-commitments-human-rights-council> (dostęp: 3.06.2023); Radio Free Asia, *Vietnam wins seat on UN Human Rights Council despite record of rights abuses*, 11.10.2022, <https://www.rfa.org/english/news/vietnam/unhrc-vote-10112022142609.html> (dostęp: 3.06.2023).

16 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU and Vietnam hold Human Rights Dialogue*, 2015, https://www.eeas.europa.eu/node/4476_en (dostęp: 3.06.2023).

17 Human Rights Watch, *HRW Submission to EU on Bilateral Dialogue with Vietnam*, 13.12.2015, <https://www.hrw.org/news/2015/12/13/hrw-submission-eu-bilateral-dialogue-vietnam> (dostęp: 3.06.2023).

punkty odniesienia, w przeciwnym razie Wietnam po prostu złoży puste obietnice”¹⁸.

Trzeba także mieć na uwadze fakt, że walka o wolność słowa w Wietnamie toczy się nie tylko na poziomie międzynarodowym. Wkład takich organizacji jak Human Rights Watch, Amnesty International, Helsińska Fundacja Praw Człowieka czy nawet Departament Stanu USA jest nieoceniony, jednak nie wolno zapominać o inicjatywach, które są specjalnie dedykowane problemowi wolności słowa i łamaniu praw człowieka w Wietnamie. W tym miejscu warto też zauważyć, że mówiąc o łamaniu praw człowieka w kontekście wietnamskim, zwykle dyskurs ten wiąże się właśnie z problemem wolności słowa. Prawa człowieka są bardzo szerokim zagadnieniem, m.in. wiążą się z dyskryminacją ze względu na cechy osobiste, lukami w rozwiązaniach prawnych, wojennym prawem humanitarnym i właśnie wolnością słowa. W debacie na temat Wietnamu najczęściej – choć nie zawsze – łamanie praw człowieka jest związane z uprzednim naruszeniem prawa do wolności słowa. Co wynika z faktu, że Komunistyczna Partia Wietnamu opiera legitymację władzy na utrzymaniu mitu swej nieomyślności, zakazując przy tym krytyki swoich działań i zamykając możliwość otwartej debaty publicznej.

Większość aresztowań w Wietnamie dotyczy aktów otwartego wyrażania swej opinii na forum mediów społecznościowych i w prasie, a także związana jest z wysiłkami organizacji na rzecz wolności słowa oraz walki o demokrację¹⁹. Warto tutaj przytoczyć działalność The 88 Project, organizacji, która podejmuje się zadania obrony praw człowieka i wolności słowa. Dzieli się konkretnymi historiami wietnamskich działaczy politycznych oraz gromadzi dane na temat tych wykroczeń. Co istotne, informacje te są publikowane w języku angielskim, gdyż (jak sami inicjatorzy projektu twierdzą) to właśnie brak wystarczającej ilości wiadomości w tym języku skłonił ich do rozpoczęcia inicjatywy The 88 Project²⁰. Wprawdzie nie współpracuje on z UE, lecz raczej z dziennikarzami amerykańskiego pochodzenia oraz oddziałami Amnesty International²¹. Co ciekawe, The 88 Project ma także swój polski wątek, ponieważ kooperuje z Elżbietą

18 Human Rights Watch, *Vietnam: No More „Empty Promises”*...

19 The 88 Project, *2021 Human Rights Report Vietnam. The situation of political prisoners and activists at risk*, 2022, s. 24–28, https://the88project.org/wp-content/uploads/2022/05/Annual-Report-2021_final.pdf/ (dostęp: 3.06.2023).

20 The 88 Project, *The 88 Project („D án 88”) supports and encourages the entitlement of Human Rights in Vietnam*, <https://the88project.org/about-us/> (dostęp: 3.06.2023).

21 Ibidem.

Gancarz – polską producentką filmową oraz działaczką na rzecz praw człowieka²².

Kolejną istotną inicjatywą skupiającą się na walce o wolność słowa w Wietnamie jest Vietnamese Magazine. To niezależny magazyn internetowy non-profit założony w 2017 r. przez grupę aktywistów i dziennikarzy wietnamskich. Jego celem jest podniesienie świadomości społecznej na temat sytuacji w zakresie praw człowieka i rozwoju sytuacji politycznej w Wietnamie wśród społeczności międzynarodowej²³. Co istotne, magazyn jest zarządzany przez Legal Initiatives for Vietnam – organizację non-profit zarejestrowaną w Kalifornii w Stanach Zjednoczonych²⁴. Znamienny jest fakt, że Kalifornia jest jednym ze skupisk obywateli amerykańskich pochodzenia wietnamskiego²⁵. Co więcej, Legal Initiatives for Vietnam prowadzi od 2014 r. magazyn Lu t Khoa, który ma na celu informowanie wietnamskiej opinii publicznej o prawie, polityce, prawach człowieka oraz ochronie środowiska. Lu t Khoa stał się jednym z głównych niezależnych serwisów informacyjnych w medialnym środowisku wietnamskim²⁶.

Inne znane i cenione organizacje, które warto wymienić to m.in. Vietnamese Americans for Human Rights, Voice Vietnam czy Independent Journalists Association of Vietnam. Te przykłady działalności na rzecz praw człowieka i wolności słowa w Wietnamie, jak można zauważyć, są z reguły związane ze współpracą z aktywistami i dziennikarzami spoza Wietnamu. Szczególnie, jeśli ci działacze są pochodzenia amerykańskiego lub obecnie mieszkają w Stanach Zjednoczonych, gdzie mniejszość wietnamska jest całkiem spora. Związki z Polską także nie powinny dziwić – Polska jest państwem postkomunistycznym, w okresie PRL-u jej dyplomacja silnie współpracowała z dyplomacjami innych państw komunistycznych, co przyczyniło się do wymiany kulturowej, także na poziomie akademickim. Zarówno w Polsce, jak i w Wietnamie sentyment do tej współpracy z przeszłości wciąż pozostaje silny i ma swój wpływ przy

22 Ibidem.

23 Ibidem.

24 Legal Initiatives for Vietnam, *About Us*, <https://www.liv.ngo/about/> (dostęp: 3.06.2023).

25 United States Census, *The Vietnamese population in the United States: 2010, 2011*, s. 2, https://vacoc.org/wp-content/uploads/2018/05/The-Vietnamese-Population-2010_July-2.2011.pdf (dostęp: 3.06.2023).

26 Legal Initiatives for Vietnam, *About Us*...

wypracowywaniu dzisiejszych porozumień dyplomatycznych²⁷. Ponadto mniejszość wietnamska w Polsce jest stosunkowo liczna (około 10,9 tys. Wietnamczyków przebywa w Polsce)²⁸.

Co jednak znamienne, obserwując inicjatywy na rzecz poprawy wolności słowa w Wietnamie, można zauważyć, że udział samej UE w tym zakresie przed 2016 r. pozostaje niewielki.

Relacje UE z Wietnamem w kontekście ochrony praw człowieka do 2019 r.

UE wydaje się liderką, jeśli idzie o promocję praw człowieka, demokracji oraz wolności słowa. Bardzo często też łączy ona swoje interesy gospodarcze z tymi ideologicznymi – te próby doskonale widać na przykładzie jej relacji z Wietnamem.

Wietnam i UE nawiązały stosunki dyplomatyczne w 1990 r. Od tamtej pory Wietnam stał się jednym z głównych partnerów UE w Azji Południowo-Wschodniej. Zawarto obopólną współpracę w wielu obszarach m.in. dotyczących kwestii politycznych, bezpieczeństwa, pracy na rzecz pokoju, globalnych wyzwań oraz handlu²⁹. Po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych oraz otwarciu w Wietnamie przedstawicielstwa Komisji Europejskiej kolejnym istotnym krokiem okazało się podpisanie w 1995 r. EU–Vietnam Framework Cooperation Agreement (FCA). Weszła ona w życie 1 czerwca 1996 r.³⁰ FCA określiła warunki i rozszerzyła, w stosunku

27 Obecnie głównie w formie pomocy rozwojowej udzielanej przez Polskę Wietnamowi. Warto także przytoczyć zawarte przez oba państwa porozumienie z 1996 r. o redukcji i konsolidacji zadłużenia Wietnamu wobec Polski. Wcześniej zaś w 1994 r. umowy w sprawie wzajemnej ochrony inwestycji oraz w kwestii unikania podwójnego opodatkowania. W 1995 i 2004 r. zatwierdzono umowę o współpracy w transporcie morskim, a w 1999 r. o współpracy w dziedzinie nauki i techniki. M. Pietrasiak, H. Tram, *Współczesne stosunki polsko-wietnamskie: dwie perspektywy*, [w:] M. Pietrasiak, M. Stelmach, K. Żakowski (red.), *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 133–146.

28 Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Cudzoziemcy w Polsce po 2020 r.*, 2021, <https://www.gov.pl/web/udsc/cudzoziemcy-w-polsce-po-2020-r> (dostęp: 3.06.2023).

29 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Delegation of the European Union to Vietnam*, 2021, https://www.eeas.europa.eu/vietnam/european-union-and-vietnam_en?s=184 (dostęp: 3.06.2023).

30 Official Journal of the European Union, *COUNCIL DECISION of 14 May 1996 concerning the conclusion of the Cooperation Agreement between the European Community and the Socialist Republic of Vietnam*, 1996, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/framework_cooperation_agreement_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).

do lat poprzednich, relacje UE z Wietnamem, jeśli idzie o wymiar humanitarny współpracy.

Ponadto już w 1996 r. założono w Hanoi przedstawicielstwo dyplomatyczne UE. Jej głównymi zadaniami stało się wsparcie Wietnamu w zakresie zrównoważonego rozwoju gospodarczego, poprawa warunków życia, integracja gospodarki Wietnamu z gospodarką światową i, co istotne, wsparcie w zakresie rozwoju rządów prawa w Wietnamie³¹. Można jednak zauważyć, że choć ten ostatni cel pośrednio nawiązuje do kwestii ochrony praw człowieka i wolności słowa, to jednak *stricte* nie mierzy się z tym dylematem. Podobnie umowa FCA, chociaż także mówiła o pewnych aspektach humanitarnej współpracy, to wciąż nie wywierała na rząd Wietnamu znaczącego nacisku.

Dopiero w 2012 r. zawarto kolejne, istotne porozumienie. EU–Vietnam Framework Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation (PCA) weszła co prawda w życie dopiero w 2016 r., jednak już od roku 2012 można mówić o zwiększonej intensywności spotkań między reprezentantami UE oraz Wietnamu³². Co więcej, pracę nad umową zaczęto już w 2008 r.³³ Umowa ta obejmuje współpracę handlową i gospodarczą, współpracę w zakresie środowiska, rozwoju technologii, zarządzania publicznego, rozwoju turystyki, wymiany kulturalnej. Zakłada też kooperację w obszarze migracji, bezpieczeństwa oraz walki z przestępczością zorganizowaną. W zasadzie umowa ta była pewnego rodzaju preludium do zacieśnienia i pogłębienia współpracy UE i Wietnamu, także w innych obszarach³⁴.

Dzięki umowie PCA stworzono możliwość dla UE oraz jej państw członkowskich do prowadzenia dyskusji na wysokim szczeblu w kwestiach politycznych, handlowych, gospodarczych i rozwojowych. To także pole do realizowania unijnych programów współpracy. W rezultacie rozpoczęto praktykę konsultacji politycznych między UE oraz Wietnamem na

31 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Delegation of the European Union to Vietnam...*

32 Ibidem.

33 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Chronology of Bilateral Relations*, 2023, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/chrono_of_bilateral_relations_oct2020_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).

34 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Framework Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation between the European Union and Its Member States, of the one part, and the Socialist Republic of Viet Nam, of the other part*, 2012, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/pca.pdf> (dostęp: 3.06.2023).

szczeblu wiceministrów. Ich celem jest wdrożenie kluczowych aspektów umowy PCA³⁵.

Co istotne jednak, samo PCA oraz rozmowy i podpisanie umowy w 2012 r. jest ściśle związane z inicjatywą corocznego Human Rights Dialogue między UE i Wietnamem. Inicjatywa ta jest kontynuowana³⁶. Wprowadzie sam dialog unijno-wietnamski na temat praw człowieka rozpoczęto już w 2003 r. w ramach corocznych spotkań, jednak nie miał on statusu tak istotnego wydarzenia³⁷. Dopiero od 2012 r. spotkania te odbywają się na szczeblu wiceministrów³⁸. Umożliwia on obu stronom wymianę poglądów w szerokim zakresie zagadnień. Stanowi także okazję do podsumowania pozytywnych zmian w obszarze praw człowieka w Wietnamie, przykładowo w zakresie planów podpisania i ratyfikacji różnych konwencji ONZ czy wizyt specjalistów ONZ zajmujących się wolnością słowa oraz zgromadzeń. Ponadto dialog ten jest okazją do zorganizowania spotkań z lokalnymi blogerami, obrońcami praw człowieka oraz organizacjami pozarządowymi³⁹.

Co istotne, ten dyskurs jest wspierany przez codzienny dialog prowadzony przez delegaturę UE oraz ambasady państw członkowskich UE. Do tej dysputy są włączane także nowe aspekty globalnej polityki, takie jak: zmiana klimatu, bezpieczeństwo i obronność, zwalczanie terroryzmu, cyberbezpieczeństwo, handel ludźmi⁴⁰. Główny nacisk UE położyła jednak na ochronę praw człowieka w samym Wietnamie, promocję wolności słowa – także tę w internecie – wolność wyznania, przekonań oraz na zniesienie kary śmierci⁴¹.

35 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Delegation of the European Union to Vietnam...*

36 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU-Vietnam Human Rights Dialogue*, 19.01.2015, https://www.eeas.europa.eu/node/6178_en (dostęp: 3.06.2023).

37 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Chronology of Bilateral Relations*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/chrono_of_bilateral_relations_oct2020_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).

38 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Political and Human Rights Dialogue*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/pol_hur_dialogue_oct2020_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).

39 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU and Vietnam hold Human Rights Dialogue*, 12.09.2013, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_13_832 (dostęp: 3.06.2023).

40 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Political and Human Rights Dialogue...*

41 Ibidem.

Można zatem zauważyć, że PCA miało pewne znaczenie w zakresie poprawy przestrzegania praw człowieka w Wietnamie. Z drugiej strony dotychczasowy dialog Wietnamu i UE wciąż pozostawał bardziej w sferze wymiany poglądów niż konkretnych działań i aplikacji szczegółowych norm. Nie bez przyczyny to właśnie w 2015 r. – czyli rok przed wejściem umowy PCA w życie – Human Rights Watch zaczęło naciskać na UE w tej kwestii i domagać się faktycznego zaangażowania w poprawę praw człowieka i wolności słowa w Wietnamie. Rok 2015 był szczególnie także z jeszcze jednego względu – wówczas przypadało 25-lecie relacji unijno-wietnamskich⁴².

Co więcej, ten problem został zauważony nie tylko przez organizacje pozarządowe, ale także przez Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich. W 2014 r. oznajmiono, że polityka Unii wobec Wietnamu nie zdaje egzaminu. Stwierdzono, że umowa PCA nie wpływa na polepszenie się przestrzegania praw człowieka w Wietnamie. Zarzucano wówczas Komisji Europejskiej niedopatrzenia w tym względzie. Podkreślono także, że istnieją poważne obawy co do ochrony praw człowieka w Wietnamie, zwłaszcza w odniesieniu do wolności słowa, zgromadzeń i zrzeszania się oraz wolności religijnej⁴³. Główna oś sporu toczyła się wokół pytania, czy Komisja Europejska powinna była przeprowadzić ocenę wpływu na prawa człowieka w kontekście negocjacji umowy o wolnym handlu z Wietnamem. Skarżący twierdzili, że taka ocena była nieodzowna, natomiast Komisja była przekonana, że nie jest konieczna. Argumentowano to tym, że już w 2009 r. przeprowadzono ocenę wpływu na zrównoważony rozwój i ochronę praw człowieka w odniesieniu do proponowanej umowy o wolnym handlu między UE a ASEAN-em, którego członkiem jest Wietnam⁴⁴.

42 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Chronology of Bilateral Relations...*

43 Parlament Europejski, *European Parliament non-legislative resolution of 17 December 2015 on the draft Council decision on the conclusion, on behalf of the Union, of the Framework Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation between the European Union and its Member States, of the one part, and the Socialist Republic of Vietnam, of the other part (05432/2015 – C8-0062/2015 – 2013/0440(NLE) – 2015/2096(INI))*, 2015, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0468_EN.html?redirect (dostęp: 3.06.2023).

44 Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, *Decision in case 1409/2014/MHZ on the European Commission's failure to carry out a prior human rights impact assessment of the EU-Vietnam free trade agreement*, 2016, <https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/64308> (dostęp: 3.06.2023).

Jednak jeśli wziąć pod uwagę konkluzje, do jakich doszła Emily O'Reilly – Europejska Rzeczniczka Praw Obywatelskich, która pełni tę funkcję od 2013 r. – można stwierdzić, że Komisja bezpodstawnie odmówiła przeprowadzenia wcześniejszej oceny wpływu umowy o wolnym handlu z Wietnamem na prawa człowieka w tym państwie. Emily O'Reilly podkreśliła także, że gdy zgłaszano zastrzeżenia wobec rzeczonyj umowy, nic nie stało na przeszkodzie przeprowadzenia takiej oceny, ponieważ negocjacje wciąż trwały⁴⁵.

EU–Vietnam Free Trade Agreement (EVFTA) oraz jej wpływ na wolność słowa i prawa człowieka w Wietnamie

Rok 2019 okazał się niezwykle istotny dla partnerstwa unijno-wietnamskiego. W kwestii bezpieczeństwa 17 października podpisano Framework Participation Agreement (FPA). Umowa ta ułatwia Wietnamowi udział w operacjach UE w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony⁴⁶. W tym samym roku zawarto EU–Vietnam Free Trade Agreement, która weszła w życie w 2020 r.⁴⁷ Umowa EVFTA daje możliwość zwiększenia wymiany handlowej między Wietnamem a UE. Ponadto eliminuje 99% wszystkich taryf, zmniejsza bariery regulacyjne, zmniejsza ilość nakładającej się biurokracji, zapewnia ochronę oznaczeń geograficznych, otwiera rynki usług i zamówień publicznych⁴⁸.

EVFTA w Wietnamie została uznana za ogromny sukces i niejako kontynuatorkę wcześniej zawartej PCA. Strona wietnamska, mówiąc o EVFTA, raczej koncentrowała się na aspekcie ekonomicznym i w ten sposób przedstawiała umowę nie tylko swojemu społeczeństwu, ale także mediom zagranicznym⁴⁹. Strona unijna zaś oprócz aspektu gospodarczego

.....
45 Ibidem.

46 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Delegation of the European Union to Vietnam...*

47 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Chronology of Bilateral Relations...*

48 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU–Vietnam Trade Agreement and Investment Protection Agreement*, 2019, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/vietnam/eu-vietnam-agreement_en (dostęp: 3.06.2023).

49 A. Huyen, *PCA – An important foundation for Vietnam–EU cooperation*, The Voice of Vietnam – VOV World, 16.12.2020, <https://vovworld.vn/en-US/current-affairs/pca-an-important-foundation-for-vietnameu-cooperation-932346.vov> (dostęp: 3.06.2023).

starala się także ukazać to porozumienie jako kolejny krok ku poprawie przestrzegania praw człowieka w Wietnamie.

EVFTA już w preambule odwołuje się do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, która określała m.in. prawo do wolności poglądów, słowa i wypowiedzi. Zawiera również kompleksowy rozdział dotyczący handlu, zrównoważonego rozwoju, prawa pracy oraz ochrony środowiska na podstawie powszechnie przyjętych wielostronnych konwencji i norm. Rozdział dotyczący handlu i zrównoważonego rozwoju miał przyczynić się do realizacji szerszych celów polityki UE – zwłaszcza w zakresie wzrostu gospodarczego sprzyjającemu społeczeństwu, walki ze zmianą klimatu, propagowaniem praw człowieka, w tym wolności słowa czy zgromadzeń, oraz przestrzeganiu wartości UE. W trakcie prac nad umową Parlament Europejski wezwał Komisję do intensywnej współpracy z władzami wietnamskimi i zapewnienia im niezbędnego wsparcia w tym zakresie⁵⁰. W tym kontekście także miano na uwadze wcześniejszą krytykę Rzecznika Praw Obywatelskich z 2016 r., gdy stwierdzono nieefektywność działań Komisji Europejskiej w sprawie polepszenia przestrzegania praw człowieka podczas zawierania umowy handlowej z Wietnamem z 2012 r.⁵¹ Podkreślono także, że Wietnam wciąż zмага się z takimi problemami, jak ograniczenia wolności słowa, wyznania, prasy, rosnąca liczba więźniów politycznych. Nadmieniono również, że Europejska Służba Działań Zewnętrznych zwracała szczególną uwagę na represyjny charakter reżimu w Wietnamie, które udokumentowano w corocznym sprawozdaniu na temat praw człowieka i demokracji na świecie za rok 2018⁵².

Mimo tych zabiegów już w 2020 r. m.in. Human Rights Watch zgłosiło swoje zastrzeżenia co do warunków umowy w liście do Parlamentu Europejskiego⁵³. Podobne zastrzeżenia wyraziło także European Trade Union

50 Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *REPORT containing a motion for a non-legislative resolution on the draft Council decision on the conclusion of the Free Trade Agreement between the European Union and the Socialist Republic of Viet Nam*, 2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0017_EN.html (dostęp: 3.06.2023).

51 Ibidem.

52 Ibidem.

53 Human Rights Watch, *NGOs Urge European Parliament to Postpone Consent to EU-Vietnam Trade Deals*, 4.02.2020, <https://www.hrw.org/news/2020/02/04/ngos-urge-european-parliament-postpone-consent-eu-vietnam-trade-deals> (dostęp: 3.06.2023); Human Rights Watch, *Joint NGO Letter on EU-Vietnam Free Trade Agreement*, 4.11.2019, <https://www.hrw.org/news/2019/11/04/joint-ngo-letter-eu-vietnam-free-trade-agreement> (dostęp: 3.06.2023).

Confederation (ETUC)⁵⁴. Przywoływano także rezolucję Parlamentu UE z 2018 r., która krytycznie oceniała dotychczasowe efekty poprawy praw człowieka w Wietnamie. W tym samym dokumencie także powoływano się na doniesienia Reporterów bez Granic, w których alarmowano o kolejnych aresztowaniach dziennikarzy oraz ograniczeniach wolności słowa⁵⁵. Co więcej, organizacje takie jak The 88 Project stwierdziły, że można dostrzec regres, jeśli chodzi o sytuację w zakresie praw człowieka w Wietnamie⁵⁶. Co więcej, według ich raportu wydanego w 2022 r., chociaż liczba aresztowań i procesów w 2020 i 2021 r. była zbliżona, to jednak surowość wyroków znacząco zwiększyła się w 2021 r.⁵⁷

Często też pojawiały się krytyczne wypowiedzi wobec działań Komisji Europejskiej wyrażane przez chociażby przedstawicieli podkomisji Parlamentu Europejskiego ds. praw człowieka. Ówczesna przewodnicząca podkomisji – Marie Arena – stwierdziła nawet, że Wietnam stanowi dobitny przykład tego, iż unijna polityka handlowa nie jest zgodna z celami promowania praw człowieka oraz środowiska⁵⁸. Co więcej, pojawiły się opinie na temat „narracji etycznej” UE. W tej perspektywie UE przedstawia Wietnam jako państwo rozwijające się, a nie jako państwo łamiące prawa człowieka i ignorujące wolność słowa, prasy i mediów. W tej narracji zatem EVFTA jest niezbędna Wietnamowi, by ten mógł podnieść standard życia swoich obywateli⁵⁹.

Ponadto w lutym 2023 r. na konferencji w Brukseli Parlament Europejski zajmował się podsumowaniem okresu dwóch lat od wejścia EVFTA. Wśród uczestników tego spotkania znaleźli się posłowie do Parlamentu

54 Syndicat European Trade Union, *ETUC position on the EU-Vietnam Free Trade and Investment Protection Agreements*, 18.12.2019, <https://www.etuc.org/en/document/etuc-position-eu-vietnam-free-trade-and-investment-protection-agreements> (dostęp: 3.06.2023).

55 Parlament Europejski, *Vietnam, notably the situation of political prisoners – European Parliament resolution of 15 November 2018 on Vietnam, notably the situation of political prisoners (2018/2925(RSP))*, 2018, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0459_EN.pdf (dostęp: 3.06.2023).

56 D. Hutt, *EU under pressure to get tough on Vietnam rights record*, Deutsche Welle, 26.04.2022, <https://www.dw.com/en/eu-under-pressure-to-get-tough-on-vietnam-rights-record/a-61595403> (dostęp: 3.06.2023).

57 The 88 Project, *2021 Human Rights Report Vietnam – The situation of political prisoners and activists at risk*, 2022, s. 5, 7, 22, 25, 32, https://the88project.org/wp-content/uploads/2022/05/Annual-Report-2021_final.pdf (dostęp: 3.06.2023).

58 D. Hutt, *EU under pressure to get tough...*

59 C. Nessel, *Understanding the EU–Vietnam trade agreements*, EUROPP European Politics and Policy, 8.03.2022, <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2022/03/08/understanding-the-eu-vietnam-trade-agreements/> (dostęp: 3.06.2023).

Europejskiego, członkowie Domestic Advisory Group (DAG) założonej dla EVFTA oraz przedstawiciele ETUC. Co więcej, byli tam także członkowie międzynarodowych i wietnamskich organizacji pozarządowych, m.in. przedstawiciele Reporterów bez Granic, Szwajcarsko-Wietnamskiego Komitetu (COSUNAM), Wietnamskiego Stowarzyszenia oraz Viet Tan. Wnioski wyciągnięte podczas konferencji jednoznacznie wskazują na ideologiczną klęskę EVFTA⁶⁰.

Dla sporej części społeczeństwa wietnamskiego EVFTA miała oznaczać polepszenie nie tylko gospodarki, ale także poprawę w zakresie przestrzegania praw człowieka. Klęska EVFTA powoduje brak zaufania publicznego dla Unii w Wietnamie. Wolność wypowiedzi i mediów jest coraz częściej zagrożona w związku z wdrażaniem surowych przepisów dotyczących bezpieczeństwa cybernetycznego oraz cenzury poszczególnych jednostek i firm. Przykładowo, rząd wietnamski wprowadził nowe grzywny za pozostawienie krytycznych komentarzy w internecie w wysokości przekraczającej średnią miesięczną pensję przeciętnego obywatela wietnamskiego. Ten mechanizm skutecznie, już na poziomie oddolnym, uniemożliwia wszelkie działania w zakresie walki o wolność słowa⁶¹.

Niepokojąca jest także praca Domestic Advisory Group (DAG) po stronie wietnamskiej. DAG miał stanowić płaszczyznę współpracy unijno-wietnamskiej w ramach EVFTA. Grupa unijna powstała zaraz po wejściu w życie umowy, natomiast grupa wietnamska ociągała się z utworzeniem⁶². DAG miała być także miejscem, do którego mogliby się zwracać aktywiści wietnamscy ze swymi pomysłami i uwagami, a także zgłaszałyby swoją kandydaturę do tej grupy monitorującej. Niestety odnotowano przypadki, gdy aktywiści po przyłączeniu się do DAG byli aresztowani, np. rzekomo pod zarzutem naruszeń podatkowych⁶³. *De facto* zatem DAG zamiast dać organizacjom społeczeństwa obywatelskiego przestrzeń na dialog, zostało wykorzystane przez rząd Wietnamu do realizowania własnych celów politycznych.

60 Viet Tan, *European Parliament urged to look closer into Human Rights and the EVFTA in Vietnam*, 2023, <https://viettan.org/en/european-parliament-urged-to-look-closer-into-human-rights-and-the-evfta-in-vietnam/> (dostęp: 3.06.2023).

61 Ibidem.

62 D. Hutt, *EU under pressure to get tough...*

63 Ibidem; International Federation for Human Rights, *Vietnam: EU Domestic Advisory Group (DAG) denounces activists' arrests*, 15.07.2021, <https://www.fidh.org/en/international-advocacy/european-union/vietnam-eu-domestic-advisory-group-dag-denounces-activists-arrests> (dostęp: 3.06.2023).

Wolność słowa w Wietnamie po wdrożeniu EVFTA

Choć ideologiczne ramy EVFTA miały za zadanie wspomóc właśnie wolność słowa w Wietnamie poprzez powiązanie w umowie kwestii gospodarczych z prawami obywatelskimi czy utworzeniem DAG, to jednak państwo to wciąż boryka się z poważnymi naruszeniami praw człowieka. Wietnam obecnie zajmuje 178 miejsce na 180 państw w Światowym Indeksie Wolności Prasy na rok 2023. Jest trzecim co do wielkości więzieniem dla dziennikarzy na świecie⁶⁴. Niezależni dziennikarze są tu aresztowani, skazywani na kilka lat więzienia, a następnie tam torturowani. To skutecznie likwiduje wszelki opór wobec władzy.

Co więcej, niektóre niezależne organizacje takie jak The Vietnamese Magazine twierdzą nawet, że wejście w życie EVFTA pogorszyło i tak już krytyczną sytuację w Wietnamie⁶⁵. Independent Journalists Association of Vietnam zaś krytykowała korupcję, jaką umożliwiła ta umowa stronie wietnamskiej⁶⁶. Podobnie z krytyką nie kryło się Human Rights Watch, The 88 Project, Vietnamese Americans for Human Rights czy Voice Vietnam⁶⁷.

Wolność wypowiedzi jest także elementem ataku w sferze cyberprzestrzeni. Wietnamskie Ministerstwo Informacji na początku maja 2023 r. ogłosiło nowelizację prawa telekomunikacyjnego. Jej kluczowym rozporządzeniem jest wymóg, by każda lokalna i zagraniczna sieć społecznościowa potwierdziła tożsamości swych użytkowników. Konta osób, które nie zastosują się do nowych przepisów, zostaną zablokowane. Według analityków to posunięcie rządu jest sposobem na ograniczenie jednej z niewielu pozostałych przestrzeni w miarę niezależnego dziennikarstwa. Rząd Wietnamu jednocześnie zaśłania się tym, iż wskaźnik oszustw internetowych w tym państwie znajduje się w czołówce w skali całej Azji⁶⁸.

64 Reporters Without Borders, *Vietnam 2023...*

65 The Vietnamese Magazine, *Vietnam's Human Rights Situation Continues to Worsen after Implementation of EVFTA*, 6.03.2023, <https://www.thevietnamese.org/2023/03/vietnams-human-rights-situation-continues-to-worsen-after-implementation-of-evfta/> (dostęp: 3.06.2023).

66 Independent Journalists' Association of Vietnam, *Phan Chí Dũng – Independent Journalists' Association of Vietnam (IJAVN)*, 21.11.2019, <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/pham-chi-dung-independent-journalists-association-of-vietnam-ijavn/> (dostęp: 3.06.2023).

67 Human Rights Watch, *NGOs Urge European Parliament to Postpone...*

68 L. Scott, *Social Media Law in Vietnam Seen as Damaging to Online Debate*, Voice of America, 25.05.2023, <https://www.voanews.com/a/social-media-law-in-vietnam-seen-as-damaging-to-online-debate-/7109013.html> (dostęp: 3.06.2023).

Jednocześnie trzeba pamiętać, że Wietnam – jeśli idzie o ograniczenie wolności prasy – zajmuje jedno z pierwszych miejsc w skali świata, zaraz po Korei Północnej, Chinach czy Iranie⁶⁹. Warto także zauważyć, że Wietnam współpracuje z UE w kwestiach digitalizacji oraz bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni⁷⁰. W tym kontekście naruszenia Komunistycznej Partii Wietnamu, jakich dopuszcza się ona wobec własnych obywateli w sferze internetu, nabierają zupełnie innego wydźwięku. UE współpracuje z Wietnamem na płaszczyźnie rozwoju w cyberprzestrzeni, mimo iż to samo państwo wykorzystuje cyberprzestrzeń w celu łamania praw człowieka.

Zakończenie

Relacje unijno-wietnamskie w kontekście działań na rzecz ochrony praw człowieka i wolności słowa są niezwykle istotne, biorąc pod uwagę ilość i zakres umów zawieranych pomiędzy UE a Wietnamem. Wspierając gospodarkę Wietnamu, jednocześnie wzmacnia się system, jaki w tym państwie panuje.

Analizując ową problematykę, można stwierdzić, że wolność słowa – w kontekście ochrony praw człowieka – jest największym wyzwaniem dla Wietnamu. Według badań Wietnam jest jednym z głównych państw w obszarze łamania wolności słowa, mediów i prasy. Jednocześnie większość innych naruszeń praw człowieka jest bezpośrednim skutkiem próby wyrwania się z systemowej cenzury, która *de facto* jest wpisana w komunistyczny model państwa. UE co prawda prowadzi już od 2003 r. dialog o prawach człowieka z Wietnamem, który w 2012 r. podniesiono na szczebel wiceministrów, lecz Human Rights Dialogue nie przyniósł dotychczas oczekiwanych efektów. Także wprowadzenie zapisów o prawach człowieka i wolności słowa w ramy umów unijno-wietnamskich swymi efektami nie zadowolają.

Co więcej, można nawet stwierdzić, że zawarte w 2012 r. porozumienie PCA, a szczególnie już gospodarcza umowa EVFTA z 2019 r. w pewnym sensie nawet pogorszyły i tak krytyczną sytuację. Nie tylko bowiem

69 H. Duggal, M. Ali, *Map: What is the state of press freedom in the world today?*, Al Jazeera, 3.05.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/3/map-what-is-the-state-of-press-freedom-in-the-world-today> (dostęp: 3.06.2023).

70 Komisja Europejska, *Joint Communication to The European Parliament and The Council – The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*, 2021, s. 1, 5, 9, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jointcommunication_2021_24_1_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).

ugruntowały one pozycję komunistycznego rządu – który poprzez zawieranie nowych umów z tak ważnym partnerem, jakim jest Unia, legitymizuje swą władzę przed społeczeństwem wietnamskim – ale także przyczynia się do tworzenia wizerunku rządu Wietnamu jako rzetelnego partnera na arenie międzynarodowej.

Dobrym przykładem porażki UE w promowaniu swych wartości poprzez zachęty gospodarcze jest EVFTA. Można zaobserwować tendencję, że po podpisaniu tej umowy warunki wolności słowa i praw człowieka znacząco pogorszyły się w Wietnamie. Co więcej, niektóre z narzędzi EVFTA – takie jak DAG – stały się *de facto* narzędziami komunistycznego systemu, który tym łatwiej może ograniczać działalność aktywistów. Organizacje Human Rights Watch, The 88 Project, Vietnamese Americans for Human Rights, Voice Vietnam, The Vietnamese Magazine bardzo negatywnie odnoszą się do zawartej umowy. Ponadto rozdzwięk ten jest widoczny także w samej Unii, gdzie nie kryto się ze słowami krytyki wobec prac Komisji. Innymi słowy, zarówno aktorzy związani z UE, jak i ci reprezentujący pozarządowe organizacje są zdania, że EVFTA nie wspomaga promocji wolności słowa oraz praw człowieka w Wietnamie.

Można zatem stwierdzić, iż działania UE na rzecz promocji praw człowieka, w tym szczególnie zwiększenia wolności słowa, w Wietnamie są oparte na komponencie gospodarczym, choć trzeba przy tym pamiętać, że wywierają one odwrotny skutek do zamierzonego.

Bibliografia

- The 88 Project, *2021 Human Rights Report Vietnam. The situation of political prisoners and activists at risk*, 2022, s. 24–28, https://the88project.org/wp-content/uploads/2022/05/Annual-Report-2021_final.pdf/ (dostęp: 3.06.2023).
- The 88 Project, *The 88 Project („D án 88”) supports and encourages the entitlement of Human Rights in Vietnam*, <https://the88project.org/about-us/> (dostęp: 3.06.2023).
- Amnesty International, *Vietnam 2015*, <https://www.amnesty.de/jahresbericht/2015/vietnam> (dostęp: 3.06.2023).
- Duggal H., Ali M., *Map: What is the state of press freedom in the world today?*, Al Jazeera, 3.05.2023, <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/3/map-what-is-the-state-of-press-freedom-in-the-world-today> (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Chronology of Bilateral Relations*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/chrono_of_bilateral_relations_oct2020_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Delegation of the European Union to Vietnam*, 2021, https://www.eeas.europa.eu/vietnam/european-union-and-vietnam_en?s=184 (dostęp: 3.06.2023).

- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU and Vietnam hold Human Rights Dialogue*, 16.12.2015, https://www.eeas.europa.eu/node/4476_en (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU and Vietnam hold Human Rights Dialogue*, 12.09.2013, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_13_832 (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU–Vietnam Human Rights Dialogue*, 19.01.2015, https://www.eeas.europa.eu/node/6178_en (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *EU–Vietnam Trade Agreement and Investment Protection Agreement*, 2019, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/vietnam/eu-vietnam-agreement_en (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Framework Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation between the European Union and Its Member States, of the one part, and the Socialist Republic of Viet Nam, of the other part*, 2012, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/pca.pdf> (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *Political and Human Rights Dialogue*, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/pol_hur_dialogue_oct2020_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).
- Europejska Służba Działań Zewnętrznych, *REPORT containing a motion for a non-legislative resolution on the draft Council decision on the conclusion of the Free Trade Agreement between the European Union and the Socialist Republic of Viet Nam*, 2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0017_EN.html (dostęp: 3.06.2023).
- Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich, *Decision in case 1409/2014/MHZ on the European Commission's failure to carry out a prior human rights impact assessment of the EU–Vietnam free trade agreement*, 2016, <https://www.ombudsman.europa.eu/en/decision/en/64308> (dostęp: 3.06.2023).
- Freedom House, *Vietnam*, 2021, <https://freedomhouse.org/country/vietnam/freedom-net/2021> (dostęp: 3.06.2023).
- Gibson O., *Vietnam blocks BBC website*, The Guardian, 12.11.2002, <https://www.theguardian.com/media/2002/nov/12/newmedia.bbc> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *HRW Submission to EU on Bilateral Dialogue with Vietnam*, 13.12.2015, <https://www.hrw.org/news/2015/12/13/hrw-submission-eu-bilateral-dialogue-vietnam> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *Joint NGO Letter on EU–Vietnam Free Trade Agreement*, 4.11.2019, <https://www.hrw.org/news/2019/11/04/joint-ngo-letter-eu-vietnam-free-trade-agreement> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *NGOs Urge European Parliament to Postpone Consent to EU–Vietnam Trade Deals*, 4.02.2020, <https://www.hrw.org/news/2020/02/04/ngos-urge-european-parliament-postpone-consent-eu-vietnam-trade-deals> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *Persecuting „Evil Way” Religion Abuses against Montagnards in Vietnam*, 26.06.2015, <https://www.hrw.org/report/2015/06/26/persecuting-evil-way-religion/abuses-against-montagnards-vietnam> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *Vietnam*, 2023, <https://www.hrw.org/asia/vietnam> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *Vietnam: Honor Commitments to Human Rights Council Hanoi Blocks Peaceful Critics from Being Heard in Geneva for UPR*, 31.01.2014, <https://www.hrw.org/news/2014/01/31/vietnam-honor-commitments-human-rights-council> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *Vietnam: No More „Empty Promises” at EU Rights Dialogue*, 13.12.2015, <https://www.hrw.org/news/2015/12/13/vietnam-no-more-empty-promises-eu-rights-dialogue> (dostęp: 3.06.2023).

- Human Rights Watch, *Vietnam: Widespread 'National Security' Arrests – Despite Trade Pact Pledges, Draconian New Laws Proposed*, 19.11.2015, <https://www.hrw.org/news/2015/11/19/vietnam-widespread-national-security-arrests> (dostęp: 3.06.2023).
- Human Rights Watch, *World Report 2015: Vietnam Events of 2014, 2015*, <https://www.hrw.org/node/268024> (dostęp: 3.06.2023).
- Hutt D., *EU under pressure to get tough on Vietnam rights record*, Deutsche Welle, 26.04.2022, <https://www.dw.com/en/eu-under-pressure-to-get-tough-on-vietnam-rights-record/a-61595403> (dostęp: 3.06.2023).
- Huyen A., *PCA – An important foundation for Vietnam–EU cooperation*, The Voice of Vietnam – VOV World, 16.12.2020, <https://vovworld.vn/en-US/current-affairs/pca-an-important-foundation-for-vietnameu-cooperation-932346.vov> (dostęp: 3.06.2023).
- Independent Journalists' Association of Vietnam, *Phan Chí Dũng – Independent Journalists' Association of Vietnam (IJAVN)*, 21.11.2019, <https://www.business-human-rights.org/en/latest-news/pham-chi-dung-independent-journalists-association-of-vietnam-ijavn/> (dostęp: 3.06.2023).
- International Federation for Human Rights, *Vietnam: EU Domestic Advisory Group (DAG) denounces activists' arrests*, 15.07.2021, <https://www.fidh.org/en/international-advocacy/european-union/vietnam-eu-domestic-advisory-group-dag-denounces-activists-arrests> (dostęp: 3.06.2023).
- Komisja Europejska, *Joint Communication to The European Parliament and The Council – The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*, 2021, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jointcommunication_2021_24_1_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).
- Legal Initiatives for Vietnam, *About Us*, <https://www.liv.ngo/about/> (dostęp: 3.06.2023).
- Nessel C., *Understanding the EU–Vietnam trade agreements*, EUROPP European Politics and Policy, 8.03.2022, <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/03/08/understanding-the-eu-vietnam-trade-agreements/> (dostęp: 3.06.2023).
- 'No human rights at all': Vietnamese drug addicts undergo 'work therapy' while authorities collect profits, „South China Morning Post”, 11.12.2017, <https://www.scmp.com/news/asia/southeast-asia/article/2123772/no-human-rights-all-vietnamese-drug-addicts-undergo-work> (dostęp: 3.06.2023).
- Official Journal of the European Union, *COUNCIL DECISION of 14 May 1996 concerning the conclusion of the Cooperation Agreement between the European Community and the Socialist Republic of Vietnam*, 1996, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/framework_cooperation_agreement_en.pdf (dostęp: 3.06.2023).
- Parlament Europejski, *European Parliament non-legislative resolution of 17 December 2015 on the draft Council decision on the conclusion, on behalf of the Union, of the Framework Agreement on Comprehensive Partnership and Cooperation between the European Union and its Member States, of the one part, and the Socialist Republic of Vietnam, of the other part (05432/2015 – C8-0062/2015 – 2013/0440(NLE) – 2015/2096(INI))*, 2015, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0468_EN.html?redirect (dostęp: 3.06.2023).
- Parlament Europejski, *Vietnam, notably the situation of political prisoners – European Parliament resolution of 15 November 2018 on Vietnam, notably the situation of political prisoners (2018/2925(RSP))*, 2018, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0459_EN.pdf (dostęp: 3.06.2023).
- Pietrasiak M., Tram H., *Współczesne stosunki polsko-wietnamskie: dwie perspektywy*, [w:] M. Pietrasiak, M. Stelmach, K. Żakowski (red.), *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 133–146.

- Radio Free Asia, *Vietnam wins seat on UN Human Rights Council despite record of rights abuses*, 11.10.2022, <https://www.rfa.org/english/news/vietnam/unhrc-vote-10112022142609.html> (dostęp: 3.06.2023).
- Reporters Without Borders, *List 2023*, <https://rsf.org/en/index> (dostęp: 3.06.2023).
- Scott L., *Social Media Law in Vietnam Seen as Damaging to Online Debate*, Voice of America, 25.05.2023, <https://www.voanews.com/a/social-media-law-in-vietnam-seen-as-damaging-to-online-debate-7109013.html> (dostęp: 3.06.2023).
- Syndicat European Trade Union, *ETUC position on the EU-Vietnam Free Trade and Investment Protection Agreements*, 18.12.2019, <https://www.etuc.org/en/document/etuc-position-eu-vietnam-free-trade-and-investment-protection-agreements> (dostęp: 3.06.2023).
- United States Census, *The Vietnamese population in the United States: 2010, 2011*, s. 2, https://vacoc.org/wp-content/uploads/2018/05/The-Vietnamese-Population-2010_July-2.2011.pdf (dostęp: 3.06.2023).
- Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Cudzoziemcy w Polsce po 2020 r.*, 2021, <https://www.gov.pl/web/udsc/cudzoziemcy-w-polsce-po-2020-r> (dostęp: 3.06.2023).
- Viet Tan, *European Parliament urged to look closer into Human Rights and the EVFTA in Vietnam*, 2023, <https://viettan.org/en/european-parliament-urged-to-look-closer-into-human-rights-and-the-evfta-in-vietnam/> (dostęp: 3.06.2023).
- The Vietnamese Magazine, *Vietnam's Human Rights Situation Continues to Worsen After Implementation of EVFTA*, 6.03.2023, <https://www.thevietnamese.org/2023/03/vietnams-human-rights-situation-continues-to-worsen-after-implementation-of-evfta/> (dostęp: 3.06.2023).
- Wiesen C., *Q&A on Viet Nam's implementation of Human Rights*, UNDP, 2021, <https://www.undp.org/vietnam/news/qa-viet-nams-implementation-human-rights> (dostęp: 3.06.2023).
- Zaręba M., Dr Michał Zaręba: *Polityczne zawirowania w Wietnamie [ANALIZA]*, „Obserwator Międzynarodowy”, 25.01.2023, <https://obserwatormiedzynarodowy.pl/2023/01/25/dr-michal-zareba-polityczne-zawirowania-w-wietnamie-analiza/> (dostęp: 3.06.2023).